

■ Ioana-Irina IAMANDESCU¹

Inventarierea – un prim pas determinant în protejarea patrimoniului industrial

■ **Rezumat:** *Articolul aduce în discuție importanța cartării și inventarierii patrimoniului industrial ca nouă categorie de patrimoniu amenințată deja de distrugere. Sunt prezentate, prin prisma experienței britanice din ultimii 60 de ani și a celei românești recente, aspectele necesare a fi avute în vedere în cadrul operațiunilor de cartare și inventariere a patrimoniului industrial, punându-se accentul pe necesitatea adaptării sistemelor curente de inventariere la specificul patrimoniului industrial.*

■ **Cuvinte cheie:** patrimoniu industrial, inventariere, industrie

■ Rezultate ale unei „producții” fără precedent, în special în secolul al XX-lea dar și în cele anterioare, pregnant prezente în peisaj, fie el urban sau rural, siturile industriale sunt deseori percepute de public (și uneori chiar de specialiști) ca resturi ale unei epoci hulite, fără altă valoare decât cea exclusiv funcțională. În prima jumătate a secolului trecut, ceea ce se proteja asumat ca patrimoniu – monumentul „tradițional”: vestigii antice, edificii religioase, castele etc. – își avea sursa „într-o epocă mai îndepărtată și într-o estetică diferită”² și era radical diferit de valorile industriale aduse în discuție ca necesare a fi protejate. Cultul patrimonial era deja supus unei „metamorfoze cantitative”³, iar aportul cel mai considerabil de noi categorii patrimoniale se datora „tregerii de zidul industrializării” prin care se anexează practici conservării „uzine, antrepozite, hangare, rămășițe ale progresului tehnic sau ale schimbărilor structurale ale economiei, mari cochilii goale pe care marea industrială le-a abandonat la periferia orașelor și chiar în centrul lor”⁴.

Desigur, considerarea tuturor acestor mărturii relativ recente, rezultate ale unor activități industriale de multe ori desuete și care nu le mai pot susține, drept „patrimonializabile” este exagerată. Calea de mijloc decurge dintr-o abordare metodologică echilibrată care să asigure selecția obiectivă a acelor elemente semnificative de patrimoniu industrial necesare a fi transmise generațiilor viitoare și deci protejate prin lege.

Acest proces de selecție – concretizat în campanii de cartare și inventariere, soldate sau nu cu clasarea de situri – se dovedește a fi pe cât de necesar pe atât de dificil în condițiile în care s-a putut observa că aplicabilitatea pentru situri industriale a criteriilor folosite în mod uzual pentru clasarea

The Inventory – a Crucial First Step in Industrial Heritage Protection

■ **Abstract:** *The article discusses the importance of mapping and inventorying industrial heritage as a new, already endangered heritage category. In the light of the British experience of the last 60 years and of the recent Romanian one, the aspects one needs to have in mind during the mapping and inventory of industrial heritage are presented, focusing on the need to adapt the current inventory systems to the specificity of industrial heritage.*

■ **Keywords:** industrial heritage, inventory, industry

■ The results of an unprecedented “production”, especially in the 20th century, but also in the previous ones, prominently present in the landscape, be it urban or rural, industrial sites are often perceived by the public (sometimes even by the specialist) as remains of a hated era, with no other value than the exclusively functional one. In the first half of the last century, the objectives that were assumed by heritage protection – the “traditional” historic buildings: antique ruins, religious buildings, castles, etc. – had their source in a “more distant era and in a different aesthetic”² and were radically different from the industrial values brought into discussion as necessary to protect. The cult of heritage was already subject to a “quantitative metamorphosis”³ and the considerable contribution of new heritage categories was due to “the crossing of the industrialization wall”, through which “factories, warehouses, hangars, remains of technical progress or of structural changes in the economy, large empty shells that the industrial tide has abandoned on the out-

1 Arhitect, doctorand, lector la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București, România, președinte al Asociației pentru Arheologie Industrială.

2 Neil COSSONS, „Why preserve the industrial heritage?”, în James DOUET (ed.) *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, Lancaster UK, Carnegie House, 2012, p. 8.

3 Françoise CHOAY, *Alegoria Patrimoniului*, București, UAR-Editura Simetria, 1998, p. 154.

4 *Ibidem*, p. 15.

1 Architect, PhD student, lecturer at the “Ion Mincu” University of Architecture and Urbanism, Bucharest, Romania, president of Association for Industrial Archeology in Romania.

2 Neil COSSONS, “Why preserve the industrial heritage?,” in *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, ed. James DOUET, Lancaster UK, Carnegie House, 2012, p. 8.

3 Françoise CHOAY, *Alegoria Patrimoniului* (Bucharest: UAR-Editura Simetria, 1998), 154.

■ **Foto 1., Fig. 1.** Postul de pompieri voluntari din Seierdorf – Anina: fotografie și releveul fațadei principale. © Echipa UAUIM, în timpul campaniei de inventariere, 2005
 ■ **Photo 1., Figure 1.** Volunteer's fire station in Seierdorf – Anina: photo and survey of the main elevation. © "Ion Mincu" University team during the inventory campaign, 2005

skirts of cities and even in their centres"⁴ were added to the preservation practice.

Of course, the consideration of all these relatively recent testimonies, results of industrial activities that are often obsolete and can no longer support them, as having heritage value, is exaggerated. The middle way stems from a balanced methodological approach that ensures the objective selection of those significant elements of industrial heritage that need to be passed on to future generations and thus to be protected by law.

This selection process – materialized in mapping and inventory campaigns that resulted or not in listed sites – proves to be as difficult as it is necessary given that it was observed that the applicability for industrial sites of the criteria used for listing historic buildings is relative and that their weighted and nuanced implementation is obviously necessary – the age and rarity are relative in terms of industrial heritage, as the 18th century represents practically the "antiquity"; the rarity may appear as just a consequence of massive destructions, and the technical value may be greater than the architectural and urban one. On the other hand, such campaigns need a certain degree of specialisation because, if in the case of the "classical" inventory campaigns an architect or an art historian could discern the information and document a site with relative objectivity, this is compromised in many industrial sites when information is much more specialised. We have in mind both isolated machines and tools and large sites, both relatively simple installations and complex technological processes, both "fossilised" sites and fully functional sites, where the "layering" must be correctly deciphered. The openness to the subject and the formation of those involved are crucial, multidisciplinary teams being preferred. In addition, it is important to establish regional or thematic priorities, because many industries, seemingly ubiq-

monumentelor istorice este relativă și o aplicare ponderat-nuanțată a acestora este evident necesară – vechimea și raritatea sunt relative în ceea ce privește patrimoniul industrial căci secolul al XVIII-lea reprezintă practic „antichitatea” industriei, iar raritatea poate apărea și doar ca o consecință a distrugerilor masive, valoarea tehnică poate fi mai importantă decât cea arhitectural urbanistică. Pe de altă parte, astfel de campanii necesită un anumit grad de specializare căci, dacă în campaniile „clasice” de inventariere un arhitect sau un istoric de artă putea decela informațiile și documenta un sit cu relativă obiectivitate, aceasta este compromisă în multe situri industriale când informația este mult mai specializată. Discutăm atât despre mașini și utilaje izolate, cât și de situri de mari dimensiuni, atât despre instalații relativ simple, cât și de procese tehnologice complexe, atât despre situri „fosilizate”, cât și despre situri în plină activitate a căror „stratificare” trebuie corect descifrată. Deschiderea către subiect și formația celor implicați sunt determinante, fiind de preferat echipele pluridisciplinare. De asemenea, stabilirea unor priorități regionale sau tematice este importantă, căci numeroase industrii, aparent omniprezente, au dispărut fără ca măcar această documentare minimală prealabilă să fi fost realizată.

Între campaniile sistematice de reperare și inventariere derulate în Europa, exemplul britanic este interesant din perspectiva posibilității „importării” unor elemente adaptabile realităților românești.

Inventarul realizat în Marea Britanie sub coordonarea Council for British Archaeology în perioada 1962-1965, aproape exclusiv cu voluntari coordonați de un singur specialist,⁵ este un exemplu de utilitate a eforturilor societății civile în fața unor amenințări concrete și în lipsa unei susțineri din partea statului. Acest tip de inventar s-a dovedit extrem de eficient atât în salvarea unor monumente, cât mai ales ca nucleu al primului inventar național specializat – National Record of Industrial Monuments (NRIM), iar documentarea făcută în această perioadă rămâne un inestimabil reper științific în ciuda statutului de „simpli” voluntari al autorilor și asigură și azi accesul la informații despre siturile care ulterior au dispărut.

Un alt sistem de inventariere interesant, creat în 1977, ca răspuns la distrugerile dezindustrializării, de către John R. HUME, este Scottish Industrial Archaeology Survey (SIAS) din cadrul Universității Strathclyde din Glasgow. Inventarul folosea metoda inedită a „improvizăției în fața crizei”⁶ și își stabilea prioritățile și conținutul în funcție de amenințări-

5 Marilyn PALMER, Michael NEVELL, Mark SISSONS, *Industrial Archaeology: A Handbook*, York, Council for British Archaeology, 2012, p.3.

6 Miles OGLETHORPE, Miriam McDONALD, „Recording and documentation”, în James DOUET (ed.) *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, Lancaster UK, Carnegie House, 2012, p. 57.

4 Ibid., 15.

le imediate. Au fost realizate de către echipe specializate schițe, fotografii, fișe de teren cu observații detaliate privind siturile industriale aflate în pericol, mergându-se până la a se colecta de la fața locului materiale documentare în original și obiecte specifice de mici dimensiuni în așa numitele *survey packages*.⁷ Sistemul SIAS s-a dovedit eficient ca metodă de inventariere rapidă, însă curând nu a mai putut ține pasul cu ritmul distrugerilor.

Pornind de la aceste experimente de început, sistemele de inventariere a patrimoniului industrial din Marea Britanie⁸ s-au perfecționat continuu, concentrându-se atât pe înregistrarea siturilor aflate încă în activitate, cât și pe studii regionale și/sau tematice și pe crearea de baze de date. În paralel au fost introduse sistemul de poziționare geografică GPS și diverse sisteme de scanare 3D. Una dintre problemele cheie ale corelării dintre diversele sisteme existente a fost stabilirea unei terminologii și a unor standarde și repere comune – prin urmare în anii

⁷ *Ibidem*, p. 58.

⁸ Anglia, Scoția, Țara Galilor, Irlanda de Nord folosesc sisteme și baze de date independente.

uitous, have disappeared before this minimal preliminary documentation could be developed.

Among the systematic campaigns of tracking and inventorying carried out in Europe, the British example is interesting from the point of view of the possibility to “import” certain elements, adaptable to the Romanian realities.

The inventory developed in Great Britain, coordinated by the Council for British Archaeology between 1962 and 1965, almost exclusively with volunteers coordinated by a single specialist,⁵ is an example of the utility of the efforts of civil society when facing tangible threats and when lacking support from the state. This type of inventory has proved extremely efficient both in saving historic buildings and, more importantly, as the core of the first specialised national inventory – the National Record of Industrial Monuments (NRIM). The documentation conducted in this period remains an invaluable scientific milestone, despite the status of “simple” volunteers of the authors and ensures even today the access to information on sites that have subsequently disappeared.

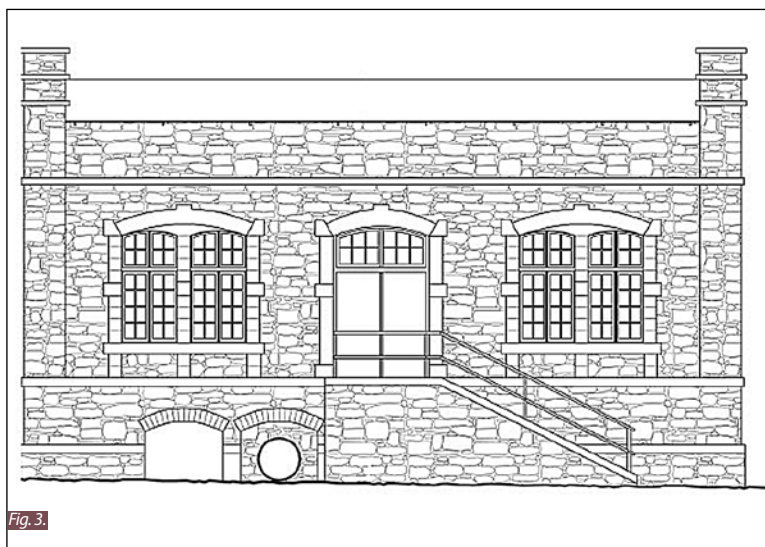
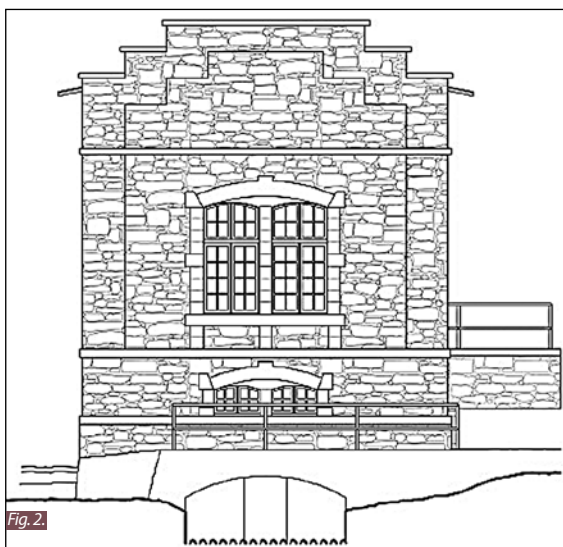
Another interesting inventory system, created in 1977 as a response to the destruction triggered by deindustrialisation, by John R. HUME, is the Scottish Industrial Archaeology Survey (SIAS) within the Strathclyde University in Glasgow.

⁵ Marilyn PALMER, Michael NEVELL, Mark SISSONS, *Industrial Archaeology: A Handbook* (York: Council for British Archaeology, 2012), 3.

■ **Foto 2., Fig. 2., Fig. 3.** Centrala Hidroelectrică Breazova: fotografie și releveul fațadelor. © Echipa UAUIM în timpul campaniei de inventariere, 2004

■ **Photo 2., Figure 2., Figure 3.** The Breazova hydroelectric power plant: photo and survey of the elevations. © “Ion Mincu” University team during the inventory campaign, 2004

The inventory used the unique method of “improvisation in the face of crisis”⁶, and established its priorities and content based on the immediate threats. Specialised teams made sketches, photographs, site cards with detailed information regarding endangered industrial sites, going as far as to collect original documentary material and small specific items from the site, in the so-called “survey packages”.⁷ The SIAS system has proven effective as a method of quick inventory, but soon it could not keep up with the pace of destruction.

Starting from these early experiments, the industrial heritage inventory systems in Great Britain⁸ have improved continuously, focusing both on the recording of still functional sites and on regional and/or thematic studies and the creation of databases. In parallel, GPS and various 3D scanning systems were introduced. One of the key issues of the coordination between the various existing systems was to establish a common terminology, standards and guidelines – hence in the '90s a thesaurus and an associated classification system were developed by the Royal Commission on the Historical Monuments of England

'90 s-a dezvoltat un tezaur de termeni comuni și un sistem asociat de clasificare de către Royal Commission on the Historical Monuments of England în cooperare cu English Heritage⁹. O parte dintre siturile care au făcut obiectul campaniilor de inventariere din Marea Britanie au fost ulterior protejate prin legislația britanică și astăzi există cca. 30.000 de situri/elemente industriale protejate la diverse niveluri, între care cca. 4% (aproximativ 1.200) la cel mai înalt nivel.¹⁰ Adaptabilitatea principiilor/criteriilor de selecție în funcție de natura industrială a sitului evaluat este asumată de metodologia britanică și detaliată de English Heritage într-un ghid specializat.¹¹

Situația dificilă a patrimoniului industrial din România se „datorează” în bună măsură și lipsei unei astfel de politici naționale de inventariere

9 *English Heritage National Monuments Record Thesaurus* conține la categoria „Industrial” 1804 termeni referitori la tipuri de clădiri/installații industriale; accesat ultima dată în 4 septembrie 2012, la URL: http://thesaurus.english-heritage.org.uk/thesaurus.asp?thes_no=1.

10 Keith FALCONER, „Legal Protection”, în James DOUET (ed.) *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, Lancaster UK, Carnegie House, 2012, p. 99.

11 *Industrial Structures. Designation Listing Selection Guide*, English Heritage, 2011.

6 Miles OGLETHORPE, Miriam McDONALD, “Recording and documentation,” în *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, ed. James DOUET (Lancaster UK: Carnegie House, 2012), 57.

7 *Ibid.*, 58.

8 England, Scotland, Wales and Northern Ireland use separate systems and databases.

■ **Foto 3., Fig. 4.** Centrala hidroelectrică Sadu I: fotografie și releul fațadei principale. © Echipa Asociației pentru Arheologie Industrială, 2010

■ **Photo 3., Figure 4.** The Sadu I hydroelectric power plant: photo and survey of the main elevation. © Industrial Archaeology Association team, 2010

Fig. 4.

■ **Foto 4.** Furnalele de la Reșița. © Cartate de echipa UAUIM, 2005; în prezent dispărute
 ■ **Photo 4.** The furnaces in Reșița. © Mapped by the "Ion Mincu" University team, 2005; today destroyed

specializată a monumentelor industriale în ultimii 20 de ani. Astfel situările industriale nu pot fi evaluate decât în raport cu contextul lor imediat și nu într-un cadru mai larg, care să poată oferi o imagine de ansamblu – tematică, regională, națională – a acestui tip de patrimoniu. Un număr important de situri industriale valoroase s-au pierdut și se pierd încă fără o documentare prealabilă și fără a se putea stabili anvergura acestor pierderi la nivel național.

Preocuparea pentru o inventariere sistematică a acestor valori a fost prezentă în anii postbelici ai secolului al XX-lea începând cu campania din 1953-1955 care a dus la publicarea *Listei monumentelor de cultură de pe teritoriul RPR* în 1955.¹² Ulterior, în anii '60 și '70, subiectul a început să intre în atenția specialiștilor din muzee și Oficiile Județene pentru Patrimoniu. În momentul de față Lista Monumentelor Istorice (LMI), ce a avut ca punct de pornire lista din 1992, conține cca. 29.000 monumente, dintre care cca. 750 sunt monumente cu valoare tehnică și industrială. Dintre acestea o mare parte sunt construcții pentru căi ferate sau sunt instalații tehnice tradiționale preindustriale – mori, piue, gateri ș.a. – doar în jur de 60% putând fi considerate propriu-zis industriale. Din păcate, distribuția monumentelor pe județe nu reflectă situația reală din teren (spre exemplu subiectul este practic neacoperit în județe cu tradiție industrială precum Sibiu sau Iași), ci mai degrabă lipsa resurselor umane specializate și, în consecință, subiectivismul celor implicați în regim de urgență la elaborarea listei.

Se cuvine să menționăm unele inițiative recente de inventariere, precum: un inventar parțial al monumentelor din Caraș-Severin, județul cu cea mai mare densitate de patrimoniu industrial și deținător a mai bine de 200 poziții în LMI din cele 750 menționate, inventar derulat de Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” (UAUIM) din București în cadrul proiectului de cercetare *Patrimoniul industrial*

in cooperation with English Heritage⁹. Part of the sites that were subjects of the inventory campaigns in Great Britain were subsequently protected by the British law and today there are approx. 30,000 industrial sites/elements protected at different levels among which approx. 4% (about 1,200) at the highest level.¹⁰ The adaptability of the selection principles/criteria based on the industrial nature of the evaluated site is assumed by British methodology and detailed by English Heritage in a specialised guide.¹¹

The plight of the Romanian industrial heritage is “owed” largely to the lack of such a national policy for the specialised inventory of industrial historic buildings in the last 20 years. Thus, industrial sites can be evaluated only in relation with their immediate context and not within a broader one, which could provide an overview – thematic, regional and national – of this type of heritage. A significant number of valuable heritage sites have been lost and are still being lost without prior documentation and without the possibility to determine the extent of these losses at national level.

The concern for a systematic inventory of these values was present in the postwar years of the 20th century, starting with the 1953-1955 campaign that has led to the publication of the *List of cultural heritage throughout the People's Republic of Romania* (PRR) in 1955.¹² Subsequently, in the '60s and '70s, the subject began to get the attention of the specialists in museums and in the County Heritage Offices. Currently, the List of Historic Buildings, which took as starting point the list from 1992, contains approx. 29,000 landmarks, of which approx. 750 are historic buildings with technical and industrial value. Of these, a large part are railway buildings or preindustrial traditional technical installations – water mills, sawmills, etc. – only about 60% may be considered properly industrial. Unfortunately, the distribution of heritage buildings based on county does not reflect the actual situation in the field (e.g. the subject is virtually not approached in counties with an industrial tradition, such as Sibiu or Iași), but rather the lack of specialised human resources and, as a consequence, the subjectivity of those involved, as an emergency, in the development of the list.

We should mention several recent inventory initiatives, such as: a partial in-

⁹ *English Heritage National Monuments Record Thesaurus* contains in the “Industrial” category 1804 terms referring to industrial building/installation types; last modified September 4th, 2012, http://thesaurus.english-heritage.org.uk/thesaurus.asp?thes_no=1.

¹⁰ Keith FALCONER, “Legal Protection” in *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, ed. James DOUET (Lancaster UK: Carnegie House, 2012), p. 99.

¹¹ *Industrial Structures. Designation Listing Selection Guide*, English Heritage, 2011.

¹² Established by Resolution no. 1160 from June 23, 1995 of the PRR Council of Ministers.

¹² Instituită prin Hotărârea nr. 1160/23 iunie 1995 a Consiliului de Miniștri al RPR.

ventory of the landmarks in Caraş-Severin, the county with the greatest density of industrial heritage and the area where more than 200 of the positions in the List of Historic Buildings of the 750 mentioned, inventory carried out by the “Ion Mincu” University of Architecture and Urbanism in Bucharest within the research project *The industrial heritage of the mountainous Banat – European and national potential*¹³; the inventory conducted by the Moldova National Museum Complex in Iaşi in the counties of Northern Moldova within the project *Industrial Heritage Memory*¹⁴; the inventory carried out in Cluj, Maramureş, Sibiu counties and in Bucharest Municipality by the Association for Industrial Archaeology and Transylvania Trust Foundation within the project *Partnership for Valorising Industrial Built Heritage in Romania*¹⁵.

Correlating the information resulted from these programmes with the national inventory system managed by the Institute of National Heritage (which does not currently have the resources necessary to initiate a national project) remains an aspiration.

The lessons learned from the extensive British experience as well as from the analysis of the Romanian initiatives confirm the following:

- The mandatory, permanent and preventive nature of inventorying operations;
- The need for in-depth knowledge – territorial, typological, qualitative, historic – of the existing industrial stock;
- The importance of allocating sufficient resources and specialised personnel;
- The utility of involving enthusiasts and volunteers;
- The need to corroborate data from different systems and to correlate their methodology and terminology;
- The need to customise the criteria for the listing of industrial heritage by adopting adjusted methodological and/or strategic principles.

13 Research project of the Department of Architecture History and Theory and Heritage Conservation of the “Ion Mincu” University of Architecture and Urbanism (project coordinator, Hanna DERER, coordinator of the on-site campaign Ioana-Irina IAMANDESCU), financed in 2004-2005 by the National Council of Scientific Research in Higher Education (CNCSIS – Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior).

14 Cultural project financed by the Administration of the National Cultural Fund (AFCN – Administrația Fondului Cultural Național) in 2007-2008 (project coordinator, Lenuța CHIRIȚĂ), www.memopatind.ro.

15 Project funded by Lichtenstein, Iceland and Norway, through the Financial Mechanism of the European Economic Area (EEA) in 2010 (project coordinator, Csilla HEGEDŰS, Transylvania Trust Foundation; inventory campaign coordinator, Ioana-Irina IAMANDESCU, Association for Industrial Archaeology), www.industrial-heritage.ro.

*al Banatului Montan – nivel european și potențial de integrare*¹³; inventarierea derulată de Complexul Național Muzeal Moldova Iași în județele din nordul Moldovei în cadrul proiectului *Memoria Patrimoniului Industrial*¹⁴; inventarierea derulată în județele Cluj, Maramureş, Sibiu și Municipiul București de Asociația pentru Arheologie Industrială și Fundația Transylvania Trust în cadrul proiectului *Parteneriat pentru valorificarea patrimoniului arhitectural industrial din România*¹⁵.

Corelarea informațiilor rezultate din aceste programe cu sistemul național de inventariere gestionat de Institutul Național al Patrimoniului (care pentru moment nu are resursele necesare demarării unui proiect național) rămâne un deziderat.

Învățămintele extrase din vasta experiență britanică precum și analiza inițiativelor românești confirmă:

- Caracterul de operațiune obligatorie, permanentă și preventivă al inventarierii;
- Necesitatea cunoașterii în profunzime – teritorial, tipologic, calitativ, istoric – a stocului industrial existent;
- Importanța alocării de resurse suficiente și de personal specializat;
- Utilitatea implicării entuziaștilor și voluntarilor;
- Necesitatea coroborării datelor din diverse sisteme precum și a corelării metodologice și terminologice a acestora;
- Necesitatea particularizării criteriilor de clasare pentru patrimoniul industrial prin asumarea unor principii metodologice și/sau strategice adaptate.

Bibliografie/Bibliography

- CHOAY, Françoise, *Alegoria Patrimoniului*, București, UAR-Editura Simetria, 1998.
- COSSONS, Neil, „Why preserve the industrial heritage?”, în DOUET, James (ed.) *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, Lancaster UK, Carnegie House, 2012.
- *English Heritage National Monuments Record Thesaurus*, categoria „Industrial”, accesat ultima dată în 4 septembrie 2012, la URL: http://thesaurus.english-heritage.org.uk/thesaurus.asp?thes_no=1.
- FALCONER, Keith, „Legal Protection”, în DOUET, James (ed.) *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, Lancaster UK, Carnegie House, 2012.
- *Industrial Structures. Designation Listing Selection Guide*, English Heritage, 2011.
- OGLETHORPE, Miles, McDONALD, Miriam, „Recording and documentation”, în DOUET, James (ed.) *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*, Lancaster UK, Carnegie House, 2012.
- PALMER, Marilyn, NEVELL, Michael, SISSONS, Mark, *Industrial Archaeology: A Handbook*, York, Council for British Archaeology, 2012.

13 Proiect de cercetare al Departamentului de Istoria/Teoria Arhitecturii și Conservarea Patrimoniului din cadrul UAUIM (coordonator al proiectului, Hanna DERER, coordonator al campaniei de teren, Ioana-Irina IAMANDESCU), finanțat în 2004-2005 de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS).

14 Proiect cultural finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN) în 2007-2008 (coordonator al proiectului, Lenuța CHIRIȚĂ), www.memopatind.ro.

15 Proiect finanțat de Lichtenstein, Islanda și Norvegia prin Mecanismul Financiar al Spațiului Economic European (SEE) în 2010 (coordonator al proiectului, Csilla HEGEDŰS, Fundația Transylvania Trust; coordonator al campaniei de inventariere, Ioana-Irina IAMANDESCU, Asociația pentru Arheologie Industrială), www.industrial-heritage.ro.